

Sinds 2016 zijn vogelakkers onderdeel van de ANLb-maatregelen. Vogelakkers bieden een ideaal leefgebied voor diverse soorten vogels, insecten en muizen en dragen zo bij aan een grotere biodiversiteit.

Het beheer van vogelakkers is niet altijd eenvoudig. Welke stappen en maatregelen moet je nemen voor een goed beheer van de vogelakkers? Dit is onderzocht in opdracht van het OBN Natuurkennis. In deze studie is de diversiteit aan vogelakkers in kaart gebracht en is de effectiviteit van vogelakkers onderzocht. Ook zijn adviezen gegeven voor optimaal beheer van de vogelakkers.

In dit document staan deze beheeradviezen samengevat. Het volledige rapport van het onderzoek vind je op natuurkennis.nl.

Popko Wiersma & Yvonne Roelofs
*Grauwe Kiekendief – Kenniscentrum
Akkervogels*

Vogelakkers

Een mannetje grauwe kiekendief ziet een prooi, waarschijnlijk een muis, en staat klaar om deze te vangen (foto: Jan Ploeger).

De vogelakker combineert kruidenrijke akkerranden met een meerjarig gewas, meestal luzerne. Dit levert ideale omstandigheden op voor de ontwikkeling van (veld)muizenpopulaties die op hun beurt belangrijk zijn voor veel roofvogelsoorten, inclusief Rode-Lijst-soorten zoals de grauwe en blauwe kiekendief. Daarnaast biedt een vogelakker ook leefgebied voor insecten*, en dus voedsel voor insecteneters. In de winter trekt de vogelakker zaadetende vogels aan door de zaden die aanwezig zijn, en in het voorjaar biedt het een broedhabitat voor met name veld-leeuweriken, die graag in luzerne broeden.

*Met insecten bedoelen we hier insecten, spinnen, duizendpoten, slakken, wormen, etc. (oftewel evertelaten).

Dilemma's en uitdagingen van vogelakkers

Wanneer het beheer van vogelakkers zich volledig richt op het bieden van foerageerhabitat voor muizeneters, zijn de te maken beheerkeuzes vrij overzichtelijk: het onberoerd laten van de grond zorgt ervoor dat muizenpopulaties kunnen groeien en het maaibeheer moet zorgen voor een gevarieerde en relatief open en lage vegetatie. Echter, vaak worden er meerdere doelen nagestreefd of moeten er oplossingen worden gezocht voor voorkomende problemen, die op hun beurt niet altijd stroken met de natuurdoelen.

Een voorbeeld hiervan is het dilemma wanneer te maaien als je broedende veldleeuweriken in de luzerne (en/of klaver) hebt. Veldleeuweriken hebben ruim tijd nodig om eieren uit te broeden en jongen groot te brengen. Frequent maaien is dan funest. De eerste maaidatum kan daarom midden in de piek-broedtijd vallen.

Een andere uitdaging is het tegengaan van ongewenste, spontaan opkomende kruiden. Uit de enquête die werd gehouden onder boeren met vogelakkers, kwam dit als het belangrijkste negatieve aspect van de vogelakker naar voren. Een oplossing hiervoor is het inzetten van herbiciden of het omwerken van de grond en opnieuw inzaaien. Beide oplossingen zijn slecht voor de natuurwaarde van de kruidenrijke rand.

Om de verschillende uitdagingen het hoofd te kunnen bieden, althans hierbij te helpen, is in het rapport een aantal adviezen opgesteld die uit het onderzoek naar voren zijn gekomen. De adviezen worden in deze factsheet puntsgewijs behandeld.

Adviezen

○ **Onderzoek of een vogelakker de beste maatregel is voor gekozen doelsoort(en)**

De belangrijkste keuze die eerst moet worden gemaakt is welke natuurmaatregel wordt ingezet. Als collectief is het belangrijk om de doelsoorten als uitgangspunt te nemen voor de te kiezen natuurmaatregelen, en een vogelakker hoeft niet de beste optie te zijn.

○ **Kies een goede locatie voor de vogelakker (afstand bebouwing, struiken, bomen)**

Muizenetende soorten, zoals grauwe en blauwe kiekendief, houden niet van hoogopgaande structuren zoals bomen en bebouwing. Een vogelakker dient daarom in een open gebied te liggen. Vogels die 's winters op zaden in de kruidenstroken afkomen (zadeneters) houden juist wel van beschutting. Wanneer een vogelakker groot genoeg is, zou daarom één zijde tegen struikgewas aan kunnen liggen.

○ **Meerjarige toepassing**

Een belangrijk aspect van een vogelakker is dat de maatregel meerjarig is, wat inhoudt dat de grond en de kruidenstroken meerdere jaren niet beroerd worden, zodat muizen- en insectenpopulaties zich kunnen ontwikkelen.

○ **Vorbewerking zaaibed**

Voordat de vogelakker wordt aangelegd dient de grond voorbereid te worden. De valszaaibedmethode kan ontwikkeling van ongewenste kruiden en grassen afremmen.

○ **Lage zaaidichtheid**

Een lage zaaidichtheid is gunstig voor de ontwikkeling van een open vegetatie. Hiervan profiteren insecten en vogels die op de grond foerageren, zoals veldleeuweriken en patrijzen, en muizen zijn goed bereikbaar voor roofvogels.

Veldleeuweriken foeragerend in een open grasvegetatie. Omdat ze lopend eten zoeken is het belangrijk dat de vegetatie open is (foto Wilma Hoogenhuizen).

- **Kies een zadenmengsel dat leidt tot vegetatie met veel structuur**

Een mengsel van kruiden- en grassoorten met gevarieerde groeiwijze leidt tot een vegetatie met veel structuur voor wat betreft hoogte en dichtheid. Dit is gunstig voor muizeneters, insecten en insecteneters.

- **Onderzoek najaarsinzaai kruidenrijke stroken**

Door kruidenstroken in het najaar in te zaaien, wordt de ontwikkeling van zaden uit de zaadbank mogelijk onderdrukt, doordat de ingezaaide kruiden en grassen vroeger in het voorjaar groeien. De uitkomst zal echter afhangen van externe factoren (bijv. zaadbank, grond, weer).

- **Wintervoedselstroken alleen bij voldoende omvang; moeten wel goede ligging hebben**

Het incorporeren van wintervoedselstroken in de vogelakker gaat ten koste van kruidenrijke stroken en is daarom het beste op zijn plek in vogelakkers van voldoende omvang. Wintervoedsel zal vaak beter tot zijn recht komen in wintervoedselveldjes op geschikte locaties.

- **Breedte kruidenrijke stroken (9-15 m)**

In brede stroken (9-15 m) zijn predatierisico's voor broedvogels lager dan in smalle stroken.

- **Leer spontaan opkomende kruiden waarderen**

Kruiden die niet zijn ingezaaid maar die spontaan opkomen, kunnen zeer waardevol zijn voor diverse vogels, bijvoorbeeld omdat ze tijdens de bloei veel insecten aantrekken of omdat ze veel zaden produceren. Dit vraagt een hoge tolerantie voor 'onkruid', waardoor er minder frequent hoeft te worden ingegrepen.

- **Geen bemesting**

Het bemesten van de vogelakker voorafgaand aan inzaaien zal stikstofminnende planten bevoordelen, wat ten koste gaat van de ontwikkeling van de ingezaaide soorten. Bemesting van de luzerne/klaver leidt waarschijnlijk tot snellere groei waardoor de maaifrequentie hoger wordt, en heeft naar verwachting een negatief effect op muizendichtheden.

- **Zaden zonder insecticiden, geen gebruik van insecticiden en herbiciden**

Elk gebruik van insecticiden zal ten koste gaan van insectenpopulaties en dus van voedsel voor vogels. De inzet van herbiciden kan grasgroei bevorderen en gaat ten koste van een gevarieerde kruidenvegetatie, inclusief de daarvan afhankelijke insecten.

- **Maai natuurbraak gefaseerd (maaisel afvoeren; buiten broedseizoen)**

Jaarlijks maaien van delen de kruidenrijke stroken leidt tot meer variatie in de beschikbare vegetatie wat profijtelijk is voor muizeneters. Het kan er ook voor zorgen dat de vegetatie opener en lager blijft. Het maaisel wordt afgevoerd om geen nutriënten toe te voegen aan de grond en om de groei van wortelstoksoorten tegen te gaan. Maaien dient buiten het broedseizoen te gebeuren.

- **Eerste maaidatum luzerne na half juni**

Luzerne(/klaver) is een aantrekkelijk broedgewas voor veldleeuweriken waar ze minder risico lopen om uitgemaaid te worden dan in intensief grasland. Om veldleeuweriken die in luzerne broeden zo veel mogelijke te sparen, zou de eerste maaidatum van luzerne niet voor half juni moeten vallen.

- **Maai-interval luzerne minimaal 45 dagen**

Veldleeuweriken hebben een minimumaantal weken nodig om eieren uit te broeden en jongen groot te brengen. Hoe korter de tijd tussen twee maai beurten, hoe groter het risico is dat nesten of jongen verloren gaan. Met minimaal 45 dagen tussen maai beurten is de kans op succes vrij groot.

- **Maai de rand van luzerne niet en voeg luzerne in zadenmengsel toe**

Door bij het maaien van luzerne(/klaver) de rand tegen de kruidenstrook te laten staan, blijft er bloeiende luzerne aanwezig op het perceel, waar diverse insecten gebruik van kunnen maken. Door luzerne toe te voegen aan het kruidenmengsel wordt ook voorkomen dat alle bloeiende luzerne bij maai beurten verdwijnt.

- **Zet geen bijenkorven naast of in vogelakkers**

Door bijenvolken in of bij vogelakkers te plaatsen, kunnen wilde bijen en hommels, en andere nectareters weggeconcurrereerd worden. Dit heeft een negatief effect op de diversiteit van de insectengemeenschap en de voedselbeschikbaarheid voor vogels.

- **Geef geen toegang voor jacht en drijven**

Broedvogels, foeragerende vogels en zoogdieren die gebruikmaken van vogelakkers hebben baat bij rust. Vogelakkers horen daarom niet toegankelijk te zijn en mogen niet gebruikt worden als jachtgebied.

- **Laat geen begrazing toe**

Begrazing kan zorgen voor verstoring van foeragerende vogels en in hoge dichtheden kan het leiden tot lagere muizendichtheden.

samen werken
aan natuurherstel

